

Володимир Кройтор

Дипломатичні колізії вступу Румунії у Першу світову війну

Висвітлюються політичні обставини вступу Румунії в Першу світову війну 1916 р., після Брусилівського прориву. Головна увага сфокусована на дипломатичних перипетіях і маневрах румунського керівництва в 1914-1916 рр., а також на реакції головних політичних гравців того часу – Росії, Франції, Австро-Угорщини та Німеччини.

Ключові слова: національне об'єднання, стратегія, диспозиція, переговори, домовленості, договори

Вступ Румунії в Першу світову війну 1916 р. зі стратегічного погляду не дав Антанті вагомих результатів, зате докорінно змінив геополітичну ситуацію наприкінці війни, коли румунське королівство анексувало українські землі. Румунські державні діячі – королі Карл I, Фердинанд і прем'єр-міністр І. Братіану, завдяки складній дипломатичній грі напередодні та на початку воєнних дій, повністю скористалися геополітичним розташуванням Румунії задля нарощування території країни. Коли розпочалася Перша світова, Карл I на засіданні Королівської ради 3 серпня 1914 р. разом з П.Карпом та іншими германофілами намагався схилити більшість румунських політиків на чолі з І.Братіану до вступу у війну на боці Тройстого союзу, мотивуючи це зростаючою загрозою з боку Росії¹.

Деякі дослідники називають Карла I «останнім королем знівченої Румунії»². Відомий румунський дипломат К.Діаманді у своїх щоденниках згадує докори сумління короля, які не покидали його після російсько-турецької війни 1877-1878 рр. Автор пов'язує їх з тим, що румунські війська під командуванням свого найвищого державного очільника у бою під Плевною врятували російську армію, котра пізніше одержала вирішальну перемогу. Після цього російська дипломатія, на думку К.Діаманді, підступно позбавила Румунію її власності. Сан-Стефанське перемир'я та Берлінський конгрес зблизили Румунію й Німеччину. Карл I вважав росіян найбільш небезпечним супротивником для Румунії³.

Масовий ідеологічний тиск румунських націоналістів посилювався перед війною, коли політичні сили розгорнули рух за вступ у війну Румунії на боці Антанти. «Румунські політики ясно усвідомлювали, що національної єдності неможливо досягти без участі у війні, без «данини кров'ю»»⁴. З'явилися асоціації, що підтримували ці вимоги, стверджуючи, що відстоюватимуть національні ідеали, і вимагали приєднання поліетнічних територій Австро-Угорської імперії. Н.Титулеску заявив: «Румунія не може бути єдиним цілим без Трансільванії, яка є не тільки серцем політичної Румунії, але й з'єднуючою її

ланкою з Молдавією»⁵. Буковина розглядалась як румунська частина Молдови, а Бессарабія – як невід’ємна частина, силоміць відібрана Росією.

Згідно з висновками сучасного вченого В.Добрінеску «державна влада керувалася приматом інтересів Румунії в Першій світовій війні, яка велася між імперіалістичними альянсами»⁶. З іншого боку, румунська армія фактично не була готова до тривалих бойових дій, а економіка країни не могла забезпечити її достатню боєздатність, оскільки тут «функціонували тільки три підприємства з виробництва легкого озброєння та боеприпасів»⁷.

Приєднання до Румунії згаданих земель пояснюється не румунською військовою присутністю, а волевиявленням народу, без огляду на відмінності жителів краю: «У 1918 р. румуни, що перебували під гнітом чужоземців у Бессарабії, Буковині та Трансільванії, проголосили тотожні принципи самовизначення народів задля об’єднання з Румунією. Ідея національного самовизначення заклала юридичні основи нової стабільної румунської унітарної держави»⁸.

Коментуючи установчі акти національних зібрань у колишніх частинах Австро-Угорської та Російської імперій, В.Добрінеску пише, що «румуні повсюди розбивали кайдани і рвалися через дрімучий ліс Буковини, до Дністра і Тиси, де відкрито готували простори для кордону майбутньої Великої Румунії. В двадцятому столітті необхідно досягати, а не чекати чийогось вищого дозволу на те, як і що саме треба і непотрібно робити, бо справедливість не прийде сама, керуючись лише однією сутністю історії»⁹. Дослідник зазначає, що підставою «для такої крайності в досягненні мети слугує справа про передачу на розгляд етнографічних карт і таблиць у Берлін з датою збору статистичних матеріалів, які колись розроблялись австрійцями, угорцями та росіянами»¹⁰. Проте їхній аналіз показує, що «етнічна ситуація не була повністю сприятливою»¹¹.

Ідея поділу Буковини між Росією та Румунією стала частиною російсько-румунського дипломатичного компромісу. Як писав румунський дипломат К.Діаманді «сенса нашої політики став протилежний попередній домовленості. Тобто раніше ми щиро прагнули доброзичливого нейтралітету, у нас не було інших задумів щодо союзу з Антантою, окрім визнання росіянами повного права на приєднання наших територій Австро-Угорщини, які заселені румунами й будуть оголошені нашими після війни. Ця угода була укладена, певна річ, тільки з відома короля Карла І»¹².

Очевидно, король плекав надію на перемогу країн Троїстого союзу, що дало б змогу одержати Буковину як нагороду від Німеччини та її союзників за нейтралітет. Тож «необхідно було зберігати угоду в суворій таємниці, щоб російський уряд повірив у наміри, відомі лише королю»¹³.

Германофільська позиція Карла І зумовлювалася побоюванням зростаючих експансіоністських амбіцій росіян, які прагнули контролювати перебіг подій на

Балканському півострові, оскільки вони «відібрали Бессарабію, що національну вотчину, одержану кандидатом на румунський престол. Вагання короля розглядались як сумніви щодо початку й подальшого перебігу подій на фронтах для демаршу проти угод, укладених Румунією з Центральними країнами»¹⁴.

Слов'янофобська позиція румунського очільника не була таємницею для керівництва Німеччини, тому що «10 липня 1914 р. німецький посол у Румунії В. Вальдбург, наділений повноваженнями імператорів Німеччини й Австро-Угорщини, офіційно повідомив від імені династії румунського короля Карла I про те, що для них існує серйозна загроза із боку слов'ян»¹⁵. Напередодні бойових дій, 17 (30 липня) 1914 р. представники Антанти оголосили Румунії про свою згоду на приєднання Трансільванії до Румунії задля її участі у війні проти Троїстого союзу. Наступного дня, 18 (31) липня, німецький імператор Вільгельм II надіслав королю офіційний запит стосовно таємного румунсько-австро-угорського союзу.

Коли почалася Перша світова війна, німецько-австро-угорське керівництво, вочевидь, вважало вступ у війну Румунії на їхньому боці справою часу. Потрібно зауважити, що в договорі з Центральними державами не було положення, яке зобов'язувало б Румунію підтримати Австро-Угорщину та Німеччину у разі їхніх військових дій¹⁶. Коли австро-угорський посол у Румунії О.Чернін телеграфував до Відня, чи зобов'язаний він офіційно зажадати в Бухаресті роз'яснень щодо конфронтуючих блоків, то «імператор Франц-Йосиф відповів телеграмою, вельми енергійною, як офіцерська атака, що це рішення повинен приймати сам король, і не треба його примушувати виконувати домовленості, щоб спрямувати румунську армію проти Росії»¹⁷.

Дипломатичні зусилля Румунії з вироблення умов її участі у війні спричинили складну проблему. З одного боку, Центральні держави обіцяли поступитися частиною Буковини й Бессарабії, а з іншого боку, країни Антанти «були єдині в одному: необхідний якнайшвидший вступ Румунії у війну за мінімальних гарантій з боку Антанти»¹⁸.

Після поразки австро-угорської армії в Галицькій кампанії 1914 р., король Карл прагнув укласти договір з габсбурзькою династією, аналогічний до російського. У ході цих переговорів австро-угорський представник дав зрозуміти, що Румунії не слід очікувати від росіян територіальних поступок: «Пан фон Буше, німецький міністр, який перебував з офіційною місією в Бухаресті й вів переговори щодо Трансільванії та Буковини, повідомив, що Росія заявила про свої права на ту частину Буковини, яку вона окупувала. Трансільванія є територією Австро-Угорщини, яка є неподільною, тому румунські пропозиції брати до уваги не варто»¹⁹. Така відповідь була глибоким розчаруванням для Карла I, якому залишилося надіятись на І.Братіану, що очікував зручного моменту для вступу у війну на боці Антанти.

Російська сторона, очевидно, не збиралася в разі перемоги дотримуватися укладених з Румунією угод. Вона складала план панування над Балканами, щоб поставити під свій контроль значну частину східного Середземномор'я. С.Сазонов зазначив, що «процес історичного розвитку Російської держави не міг завершитися інакше, як встановленням нашого панування над Босфором і Дарданеллами, які є самою природою створеними воротами, через котрі безперервним потоком виливалися на Захід природні багатства Росії, в яких Європа відчуває постійну потребу і вливаються назад необхідні нам предмети її промисловості»²⁰. Російський міністр гарантував румунському урядові, що якщо Німеччину та її союзників буде переможено, то до Румунії перейдуть провінції в Угорщині, заселені румунами. С.Сазонов стверджує, що «Румунія була зовсім не готова до війни. Незважаючи на цю непередготовленість, Румунія пред'являла настільки високі вимоги територіальних винагород, що не раз здавалося, що переговори повинні будуть обірватися, не досягнувши мети»²¹. Зауважмо, що про Буковину не мовилося. У зв'язку з цим було скликано Королівську раду, щоб вирішити голосуванням питання про нейтралітет²².

Через деякий час 23 липня (3 серпня) 1914 р. Королівська рада обговорила ставлення Румунії до Першої світової війни. 18 вересня 1914 р. між Росією та Румунією було підписано таємну угоду про передачу другій з них деяких територій Австро-Угорщини після перемоги держав Антанти. Передбачалося, що Росія зобов'язана визнати за Румунією право приєднання тих місцевостей Австро-Угорської монархії, які заселені румунами. Щодо Буковини, то тут принцип етнічної більшості населення мав лягти в основу майбутнього кордону між обома країнами («Угода Сазонова-Діаманді»).

Головною перепоною для участі Румунії в Першій світовій війні була Росія. Румунські державні кола розглядали Російську імперію як таку, що виявляла найбільший опір політиці Румунії²³. Тому уряд І.Братіану вважав своїм зовнішнім пріоритетом стратегічну ситуацію на Сході. Він розумів, що союз із Центральними державами не відповідав національним інтересам Румунії, оскільки розраховував на приєднання південної Буковини та частини Бессарабії, тоді як Трансільванія перебувала під контролем габсбурзької династії.

Умовою вступу Румунії у війну на боці Антанти були її домовленості з Росією щодо імперських територій. К.Діаманді згадує, що «3 травня 1915 р. румунський прем'єр-міністр І.Братіану передав міністрові закордонних справ Росії п. Сергію Сазонову румунські домагання стосовно майбутнього поділу територій. Після їх перегляду п. С.Сазонов висловився, що свого часу Італія вступала у війну менш вибагливіше від Румунії»²⁴. 5 травня 1915 р. у розмові з румунською делегацією російський міністр був щиро здивований її оптимістичною налаштованістю щодо перспектив участі у війні. Невдоволений

надмірними сподіваннями поступок від Росії, С.Сазонов скептично побажав румунській стороні скласти «ще й карту з вимогами бажаних зірок з неба»²⁵. У своїх мемуарах він наголошував, що «румунський елемент був представлений надто слабо, як, наприклад, у Буковині й Банаті, де були заторкнуті інтереси Росії та Сербії»²⁶.

Своєю чергою, він запропонував румунській делегації карту, яка вразила «своєю деталізацією місцевості проживання національностей між Тисою та Прутом. Вона була укладена в 1875 р. і включала Трансільванію, Банат і Буковину, тобто саме ті території, які були предметом переговорів. Карта була розмальована різними барвами, щоб видно було місцевість, де мешкає певна національна більшість»²⁷. К.Діаманді не приховував здивування румунської делегації: «Зеленим кольором було представлено слов'янський елемент. Зрозуміло, що карта демонструвала собою наміри сторін, які не збігалися на переговорах. Зовні карта Сазонова жахала своїм зеленим кольором і неможливо було його відразу переконати. Потрібно було докласти чимало вольових зусиль, щоб отямитись і до цієї розмови повернутися знову»²⁸.

Каменем спотикання на переговорах стала Буковина. К.Діаманді констатував, що стосовно майбутнього приєднання Трансільванії до Румунії в С.Сазонова заперечень не було. Щодо Буковини він заявив: «Якраз саме в цій провінції Австро-Угорської монархії живуть і говорять переважно слов'яни, а поміж ними є частково і румунський етнічний елемент»²⁹.

Румунський дипломат пригадує, що перед розмовою з румунською делегацією С.Сазонов підкреслив особливу важливість для подальшого облаштування світу проблеми, яка є предметом переговорів. За його свідченням, російські дипломати вимагали приєднання до Росії майже всієї Буковини, «до лінії Сучави»³⁰. Тому він із задоволенням зазначає, що в підписаному обома сторонами меморіалі ця лінія не фігурує, бо інакше Румунія втратила б усієї надії на цю землю й неодмінно припинила переговори. Сторони домовилися, що ця лінія буде визначена пізніше і проходитьиме приблизно по річці Прут. Далі С.Сазонов акцентує, що «фронт по річці Прут відокремлював Румунію від Бессарабії та спрощував Росії план захоплення земель за Прутом, оскільки лінія фронту не могла бути постійно стабільною»³¹.

У контексті аналізованої проблеми доцільно вказати, що Росія не збиралася після можливого успішного для неї закінчення світової війни ділитися з Румунією Буковиною. Це певним чином доводять документи Головного управління військових сполучень Південно-Західного фронту російської армії, зокрема циркуляр № 138 від 9 червня 1916 р. командувача 9-ю армією³².

Головне управління військових сполучень, яке перевели до Чернівців, у своєму циркулярі № 2 від 3 січня 1917 р. вимагало від підлеглих оперативних

відомостей «по цілому регіону без винятку»³³. Саме керівництво Південно-Західного фронту намагалося довести до відома підлеглих необхідність збереження в усій Буковині наявних шляхів сполучень «ще більше після переходу на мирне життя»³⁴. Тобто воно вживало енергійних заходів не лише для зміцнення своїх оборонних рубежів у Буковині, на випадок контрнаступу противника, але й у розрахунку на приєднання цілого краю до Росії.

Отже, Румунія поділила з росіянами буковинський край приблизно по існуючому нині державному кордону між Румунією та Україною. З цього приводу К.Діаманді зауважує: «... якби ми сьогодні не підписали угоди, з огляду лише на історичну ретроспективу, не можна було б розраховувати на цей прохід, бо росіяни не визнавали нашого права на території за Прутом»³⁵. Так румунський дипломат, по суті, підтверджує припущення щодо планів Росії на Буковину. Російський уряд погодився на певні домовленості з Румунією через ультиматум Франції, яка «була готова на поступки в надії, що ці умови будуть переглянуті в кінці війни»³⁶. Чимало зусиль, щоб втягнути Румунію в бойові дії, доклали Німеччина й Австро-Угорщина. Однак виступити на боці Німеччини та її союзників закликали лише король і П.Карп. Прихильники союзу з Німеччиною в Румунії, які перебували в абсолютній меншості, говорили про перспективу захоплення Бессарабії, але їхні аргументи для політичних супротивників виглядали непереконливо. Опоненти сподівалися стримувати російське проникнення на Балкани і в басейні Чорного моря за підтримки Франції та Англії³⁷.

В Австро-Угорській імперії, як знаємо, тоді компактно жили в Трансільванії, Південній Буковині та Східному Банаті три мільйони представників румунської нації³⁸. У Румунії, за переписом населення, проведеним у 1899 р., налічувалося дев'ять мільйонів румунів³⁹. Тому об'єднання з Трансільванією відповідало їхнім національним прагненням. Намагаючись використати ці справедливі почуття, румунські правлячі кола прагнули приєднати землі, заселені представниками інших народів, особливо українцями, які не мали своєї держави.

Зважаючи на те, що румунська інтелігенція відігравала в суспільному житті провідну роль і займала проантантівські позиції, для румунської правлячої еліти проблема вибору союзників була основним питанням протягом двох воєнних років. Незалежно від орієнтації, румунське керівництво не виключало варіант приєднання до блоку Центральних держав⁴⁰. Прагнучи створити домінуючу державу на Балканах, воно проводило надзвичайно обережну політику.

Після укладення конвенції з Росією, уряд І.Брагіану, за участі опозиційної консервативної партії, розробив програму територіальних надбань за рахунок Австро-Угорщини. Вона виходила далеко за межі румунських етнічних земель і не мала нічого спільного з національно-визвольною боротьбою. Згідно з цією

програмою, до Румунії мали відійти терени, заселені угорцями й сербами та українські етнічні території Буковини й Бессарабії⁴¹. Лише за таку ціну уряд І.Братіану погоджувався вступити у війну. З погляду Росії румунські правителі «опинилися в становищі перебірливої нареченої»⁴².

У 1915 р. змінилася стратегічна ситуація на російсько-німецькому фронті, в результаті якої росіяни зазнали відчутної поразки й під натиском англо-французької дипломатії погодилися на вимоги І.Братіану щодо умов початку Румунією воєнних дій⁴³. Бухарестський уряд усвідомлював свою позицію нейтральної держави: «Мир для Румунії встановлював її роль як однієї з держав-посередниць у європейських планах та вагомої величини в Південно-Східній Європі за одночасного послаблення напруги між Бухарестом і Віднем»⁴⁴.

Румунський прем'єр І.Братіану розумів, що румунські війська за існуючих обставин не зможуть утримувати лінію фронту. Через австрійського посла в Бухаресті він намагався з'ясувати, чи погодиться Австро-Угорщина на територіальні компенсації в обмін на румунський нейтралітет⁴⁵. Австрійці на це не пішли, вважаючи безглуздом робити політичні подарунки.

Політика «балануючого нейтралітету» вичерпала себе влітку 1916 р., коли російський Південно-Західний фронт розгромив австро-угорську армію, яка так і не змогла отямитися після цієї поразки до кінця війни. Румунський прем'єр-міністр завершив переговори з Антантою про долучення до її табору. Шалений пропагандистський тиск антантофілів допоміг подолати сумнів короля Фердинанда, який посів престол після смерті свого дядька.

Цей новий очільник відразу продемонстрував свою прихильність до тих політичних кіл, які добивалися участі Румунії в Першій світовій війні спільно з державами Антанти. На одному з перших засідань Королівської ради Фердинанд оголосив про стратегічний курс на союз із державами Антанти і про те, що він дав доручення урядові опрацювати відповідні умови угоди⁴⁶. Так, він став одним з ініціаторів присутності Румунії у війні за переділ територій Європи.

У своїх мемуарах Раймонд Недхаммер інформує, що за ініціативою короля Фердинанда було прийнято рішення щотижня розглядати питання про прискорене розгортання румунських військ: «Румунські претензії далі зростали. Якщо на початку військової кампанії нейтралітет був ласкою долі, яка давала змогу одержати дорогоцінну Буковину, тепер самі небеса сприяли бурхливому королівству»⁴⁷.

Держави Центрального блоку вживали контрзаходів, щоб утримати Румунію від воєнних дій. З цією метою до Бухареста прибув Матіус Ерцбергер – німецький політик, дипломат, близький співробітник німецького імператора Вільгельма II. Він мав налагодити контакт із королем Фердинандом і, підтримуючи румунських германофілів, запропонувати румунському керівництву

вигідні умови для підтримки Німеччини й Австро-Угорщини⁴⁸. Незабаром його місія дала певні результати. Можливість отримання російської Бессарабії стала предметом обговорення вузького кола королівських радників. У кулуарах королівської резиденції та стінах парламенту розпочалися розмови на кшталт: «Необхідно нишком добре дивитися, чи не залишать раптом росіяни безприступною Бессарабію!»⁴⁹.

Стратегічна диспозиція, запропонована М.Ерцбергером, базувалася на тому, що російські війська воювали з останніх сил, виглядали безсилими й не здатними зупинити сміливих румунів. З огляду на це, Бессарабію Румунія змогла б приєднати після того, як німецько-австро-угорська армія реалізує на східному фронті свої стратегічні плани. Така пропозиція пояснювалася тим, що німецькі спостерігачі побоювалися, щоб Румунія не залишилась осторонь, коли війська центрального блоку рухатимуться до Києва⁵⁰.

Однак незабаром Фердинандові стало відомо про те, що австрійці не збираються поступатися румунам своєю територією, в той час як з росіянами можна спробувати домовитися про значно більшу частину землі⁵¹. Питання про участь у війні на боці держав Антанти було практично вирішено. На засіданні Коронної ради германофіл П.Карп сказав королю: «Вступ у війну проти Антанти відповідає інтересам не тільки країни, але й династії. Не плекайте ілюзій: переможниця Росія не терпітиме в Румунії династію Гогенцолернів. Я буду молитися за поразку румунської армії, тому що тільки це може врятувати Румунію!»⁵². Фердинанд категорично відповів: «Мені чужі інтереси династії, я визнаю тільки інтереси країни. Династія піде за нацією, – переможна або переможена, тому що вона румунська»⁵³.

Проте російське керівництво після досягнутого успіху на фронті не виявило зацікавлення вступом Румунії у війну. С.Сазонов уважав, що Росія «не в змозі винести Румунію на своїх плечах з кривавого звалища»⁵⁴. Зважені стратегічні розрахунки росіян робили вагомішим румунський нейтралітет щодо відкритого втручання. Згаданий російський міністр звертав увагу на те, що «подальші події незабаром довели, що наскільки нам був цінний дружній нейтралітет Румунії, настільки ж була небезпечна її військова допомога»⁵⁵.

Але західні союзники, насамперед Франція, відчуваючи гостру нестачу людських ресурсів, намагалися відволікти частину німецьких дивізій із Західного фронту. Тому влітку 1916 р., після переговорів у Бухаресті та Петрограді, їм вдалося подолати опір російської дипломатії й добитися від Росії згоди на участь Румунії у війні⁵⁶. Порівняно з угодою 1915 р., румунське керівництво добилося деяких поступок та визнання рівноправності при опрацюванні умов миру⁵⁷. Новий міністр закордонних справ Б.Штюмер, який замінив С.Сазонова, без відома Ставки верховного головнокомандувача, пообіцяв послати в Румунію

російські війська⁵⁸. Незабаром, 4 (17) серпня 1916 р. ця держава вступила до Антанти. Політична угода й військова конвенція були підписані за присутності декількох осіб у будинку брата румунського прем'єра, Вінтілі Братіану⁵⁹. Союзники зобов'язалися виконати домовленості, на чому варто наголосити, залежно від підсумків війни. Таким чином, політика балансування на межі воєнної активності та нейтралітету для Румунії завершилася.

У стані загальної ейфорії, за підтримки т. зв. латинської корпорації, Румунія вступила в Першу світову. К.Діаманді так оцінив цю подію: «Ми узаконили Велику Румунію, проголосивши війну»⁶⁰.

Коротко опишемо обставини початкового періоду бойових дій у Румунії, які відіграли значну роль у захопленні українських земель. 27 серпня 1916 р. Румунія оголосила війну Австро-Угорщині, 29 серпня – Туреччині, 31 серпня – Німеччині та Болгарії⁶¹. Після мобілізації в діючій армії перебувало 250 тис. військових (23 піхотні й дві кавалерійські дивізії)⁶². Наступ румунських військ спільно з російськими продовжувався протягом місяця. Наприкінці вересня з півдня й заходу одночасно розпочався контрнаступ німецько-австрійських сил, представлених 35 піхотними та 9 кавалерійськими дивізіями, якими командував генерал Е.Фалькенхайн. Румунській армії було завдано відчутної поразки. 4 грудня 1916 р. вона залишила Бухарест. У її складі залишилося на фронті близько 50 тис. осіб.

Російське командування, щоб урятувати ситуацію, вимушене було перекинути 35 піхотних і 9 кавалерійських дивізій на заново створений Румунський фронт. Об'єднаними зусиллями румунських і російських формувань вдалося зупинити противника біля річки Сірет наприкінці 1916 – на початку 1917 рр.⁶³. У 1917 р. російсько-румунські війська закріпилися на оборонних рубежах від Фокшан до гирла Дунаю. Загалом 335 000 з населення втратила Румунія в Першій світовій війні. Після поразок румунської армії в 1916 р. І.Братіану заявив, що повністю усвідомлює те, що Румунія може зазнати поразки, але необхідно продовжувати війну заради того, щоб створити умови для більших політичних здобутків⁶⁴. Взимку 1917 р. румунське королівство опинилося у вкрай критичній стратегічній ситуації, на межі повної поразки. Для румунської армії, фактично, бойові дії в Першій світовій війні на цьому й закінчилися. Ніхто тоді не думав, що після завершення війни Румунія, програвши стратегічно, перемає політично, втричі збільшивши свою територію.

1 Zbuceha G. Ultimul rege al Românilor mutilate // Magazin istoric. – București, 1997. – № 8. – P. 37.

2 Ibid.

3 Diamandi C. Tragedia unei conștiințe // Magazin istoric. – București, 1997. – № 8. – P. 38-39.

- 4 История Румынии. – М.: Весь мир, 2005. – С. 488-489.
- 5 Treptow K. A history of Romania. – Iași: The Romanian cultural Fondation, 1996. – P. 373-374.
- 6 Dobrinescu V. Problema Basarabiei în coteclistul raportolilor româno-sovietice (1920-1940) // Moldova. Revistă de cultură. – Iași, 1991. – № 1. – P. 11.
- 7 История Румынии. – С. 488.
- 8 Dobrinescu V. Problema... – P. VII.
- 9 Ibid.
- 10 Ibid. – P. 36.
- 11 Ibid. – P. 40.
- 12 Diamandi C. Tragedia... – P. 38.
- 13 Ibid. – P. 39.
- 14 Ibid.
- 15 Ibid.
- 16 Ibid.
- 17 Ibid. – P. 40.
- 18 История Румынии. – С. 491.
- 19 Diamandi C. Tragedia... – P. 41.
- 20 Сазонов С. Воспоминание. – Минск: Харвест, 2002. – С. 274.
- 21 Там же. – С. 300.
- 22 Diamandi C. Tragedia... – P. 42.
- 23 История Румынии. – С. 491.
- 24 Diamandi C. Cum s-a negociat harta României Mari // Magazin istoric. – București, 1996. – № 5. – P. 5.
- 25 Ibid.
- 26 Сазонов С. Воспоминание. – С. 300.
- 27 Diamandi C. – P. 5.
- 28 Ibid.
- 29 Ibid.
- 30 Ibid. – P. 7.
- 31 Ibid.
- 32 ЦДА України. – Ф. 702. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 161.
- 33 Там само. – Спр. 6. – Арк. 138.
- 34 Там само. – Арк. 115.
- 35 Diamandi C. Cum s-a negociat... – P. 7.
- 36 История Румынии. – С. 492.
- 37 Dobrinescu V., Constantin I. Basarabia în anii celui de al doilea război mondial (1939-1947). – Iași: Institutul European, 1995. – P. 18.
- 38 Constantinescu M., Pascu Ș. Desăvârșirea unificării statului național roman. – București, 1993. – P. 133.
- 39 Демографический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1985. – С. 382.

- 40 Scurtu I. Contribuții. Privind viața politică din România. – București, 1988. – P. 126-127.
- 41 Diamandi C. Cum s-a negociat... – P. 40-42.
- 42 Виноградов В. Русско-румынские отношения в годы Первой мировой войны (1914-1916). Новая и новейшая история Румынии: Сб. ст. – М.: Изд-во Академии наук, 1963. – С. 229.
- 43 Diamandi C. Memoria listică diplomatică inedită // Magazin istoric. – București, 1996. – № 4. – P. 10-11.
- 44 Constantiniu F. O istorie sinceră a poporului român. – București, 1999. – P. 253.
- 45 Margiloman A. Note politice 1897-1924. – București, 1927. – V. 3. – P. 473-475.
- 46 Netzhammer R. Regele Ferdinand// Magazin istoric. – București, 1991. – № 8. – P. 10.
- 47 Ibid.
- 48 Ibid. – P. 12.
- 49 Ibid.
- 50 Ibid.
- 51 Ibid.
- 52 Basset L. Încoronarea promisiunii de a fi bun Român // Magazin istoric. – B., 1997. – № 9. – P. 14.
- 53 Ibid.
- 54 Сазонов С. Воспоминание. – С. 302.
- 55 Там же.
- 56 Berindei D. Secretarul particular al regelui Ferdinand // Magazin istoric. – București, 1999. – № 8. – P. 6.
- 57 Lucacin V. Luptător activ pentru unirea Românilor. – Cluj-Napoca, 1988. – P. 393.
- 58 Жильяр П. Император Николай II и его семья. – Вена, 1921. – С. 167.
- 59 Diamandi C. Galeria oamenilor politici. – B., 1991. – P. 148.
- 60 Ibid. – P. 115.
- 61 Mărăceanu N. 1916. Război pe Dunăre // Magazin istoric. – București, 1992 – № 1. – P. 10.
- 62 Советская историческая энциклопедия: В 16 т. – М.: Советская энциклопедия, 1965. – Т. 10. – С. 989.
- 63 Там же. – Т. 12. – С. 272.
- 64 Diamandi C. Galeria... – P. 379.

Summary

Volodymyr Kroytor

The diplomatic collision of Romania's accession into the First World War

The political circumstances of Romania's accession into the First World War in 1916, after *Brusilovsky breakthrough* are *high lighted*. The main attention is focused on the diplomatic peripetia and maneuvers of the Romanian leaders in 1914-1916 and the reaction of the major political players of that time – Russia, France, Austria-Hungary and Germany. *Keywords*: national unity, strategy, disposition, negotiations, agreements, contracts